Crkveni auktoritet prema tomizmu i drugim katoličkim školama.

Dr. Fra Karlo Balić.

Jos prije francuske revolucije zapaza se pad i znanosti i vjerskoga života. Descartes zajedno s jansenizmom nasao je pristaša među katolicima posebno u Francuskoj i Belgiji; racionalizam, idealizam, kriticizam, panteizam ,pozitivizam postavili su u sumnju ne samo svrhunaravni red nego i temeljna načela filozofije. U ovim žalosnim okolnostima Crkva je tražila oružje za obranu i u skolastičnoj filozofiji. Dne 4 kolovoza 1879 Lav XIII objelodanjuje encikliku »Aeterni Patris«, od koje datira preporod skolastičnog studija, a priznajmo odmah, i nova epoha u povijesti tomistične škole. Papa ističe, da se medu skolastičnim naučiteljima, nad svima daleko izdiže sv. Toma: »longe eminet Thomas Aquinas«.[1] I u mnogobrojnim drugim spisima Lav XIII veeoma se pohvalno izrazuje o Anđeoskom Naučitelju. Pio X izdao je Motu proprio: Doctoris Angelici.[2] Kongregacija nauka odobraje *24* filozofske teze, koje sadrže nauku sv. Tome. U crkvenom pravu posebni kanoni govore o nauci sv. Tome u skolama. Pio XI. proglasuje ga »Studiorum Ducem«, i zajedno sa Benediktom XV veli, da je Crkva izjavila, kako je nauka sv. Tome njezina vlastita nauka.[3] To su činjenice, koje svak mora priznati, i iz kojih se razabire, da je sv. Toma naučitelj »par excellence«, i da zauzimlje posebno mjesto medu skolastičnim piscima. Danas se ne moze braniti mišljenje, da sv. Toma ne uživa u kat. Crkvi nimalo veći ugled nego drugi naučitelji. Cilj za kojim su težili dominikanci sve tamo od god. 1323 barem donekle je ostvaren.

No kat. Crkva, osim sv. Tome, ima mnogobrojne druge naučitelje. Stoga se ovdje namece pitanje, koje mjesto pripada njima, kakav auktoritet uživaju u 20. vijeku? Možemo li slijediti i onda njihovu nauku, kad bi bila oprecna nauci Anđeoskog Naučitelja? Za pisca predgovora knjige: »Anđeoski Naučitelj« odgovor je jedno-

---

[1] Litterae Encyclicae »Aeterni Patris«, (Gasparri, Fontes III, n. 578, str. 144).

[2] Gaaparri, Fontes III, n. 701.

[3] A AS XV (1923) 320.

stavan: »Ako je Crkva — veli on — nauku sv. Tome proglasila svojom naukom (Benedikt XV), tada je jasno da mora zabaciti sve ono, što se toj nauci protivi«.[4] Crkva je kazala, da je »onaj sicilijski vol, koji je živio u XIII vijeku, taj veliki čudotvorac, koji je činio čudesa kad je otvarao usta i govorio (‚tot miracula fecit quot articulos scripsit' — Ivan XXII), taj krupni čovjek glomaznog tijela i velike glave, koji je, prolazeći ulicama Pariza i Rima iz svojih velikih, mirnih i pronicavih očiju širio jasnoću i vedrinu, da je uistinu Anđeoski Naučitelj rekao stinu, pa da stoga nikome nije dozvoljeno udaljiti se od nje. Istina dakle, postoji! Crkva je već izrazila svoj sud o toj istini, ona je usvojila tu istinu i učinila je svojom...«[5] Tomizam dakle nije nego »čista istina« i to objavljena čovječanstvu na čudesan način: »koliko članaka toliko čudesa«, i to preko sv. Tome, koji nije izgledao kao obični ljudi nego nešto vanredna... A »po sebi je jasno da se istina ne protivi istini, filozofija ne može biti oprečna filozofiji...«[6] Jasno je dakle da Crkva »mora osuditi« sve što se protivi istini = tomizmu!

Nekako ovdje lijepo pristaje O. Bošković u ona njegova: »Kad bi ovo čitao sv. Toma, on bi se samo zaprepastio, pa bi mu uistinu bilo teško vjerovati«,[7] da među njegovom braćom i danas ima učenika starih sofista Gorgije i Protagore, o kojima je Platon rekao da ih nije vodilo »sveto i uzvišeno istraživanje istine« nego djetinjasto slavohleplje.

Da Sveta Stolica u naše doba nije bitno promjenila svoje tradicionalno držanje prema sv. Tomi i drugim naučiteljima, da preporučujući jednog naučitelja nije osudila ni zabranila druge »odobrene pisce«, posebno da nije osudila ni isključila franjevačku školu, to će biti jasno iz sljedećeg razlaganja. Spomenut ću činjenice, koje redovito pantomisti ne spominju, a koje su od bitnog značenja, kada hoćemo da upoznamo, da li je Crkva u 20. vijeku na taj način proglasila tomizam svojom naukom, da »mora osuditi«, da »mora zabaciti« sve što se protivi nauci sv. Tome.

1. *Lav XIII i Pio X postavljaju granice tomizmu.* U prošlim vjekovima tomisti su pisali čitave rasprave da dokažu, kako je sv. Toma »prvak skolastika«. Tu tezu odobrava Lav XIII u enciklici »Aeterni Patris«. Ali ujedno naglasuje da Toma nije jedini prvak. U »Aeterni Patris« čitamo: »aliique Scholasticorum Principes«. Papa se poziv lje na bulu Siksta V »Triumphantis Hierusalem«, veli da je ne samo Toma nego i Bonaventura podigao skolastiku do zamjerne visine: »Theologia Scholastica, quam potissimum duo gloriosi Doctores, Angelicus s. Thomas et seraphicus Bonaventura...

[4] A. N., 19—20.
[5] A. N. 30.
[6] A. N. 9.
[7] A. N. 12.

excoluerunt«.[8] Na drugom mjestu Lav XIII upozoruje da katolici mogu naći izvrsno oružje za obranu vjere ne samo u Tominim djelima, nego i u djelima sv. Bonaventure, koji je najveći skolastični naučitelj: »summi scholasticorum magistri«.[9] Posebno franjevci treba da se natječu s Dominikancima. Kao što sinovi sv. Dominika sebi prisvajaju sv. Tomu, tako franjevci treba da slijede sv. Bonaventuru, koji je u mistici: »facile princeps«.[10] I Lav XIII odobrava paragraf franjevačkih konstitucija, u kojima se nalaže, da franjevački profesori nastoje slijediti nauku svoje stare, klasične škole, a da usto ne zanemare druge skolastične pisce.[11] God. 1893. Sveta Stolica izjavljuje da nikada nije htjela ovaj paragraf dokinuti.[12] Dakle Lav XIII, premda je osobno bio privržen tomističnoj

[8] Gasparri, Fontes, n. 578, str. 144.

[9] S. Bonaventurae, Opera omnia, III, str. I—II: »Sixtus V, Decessor Noster, verissime affirmavit eos esse duas olivas et duo candelabra in domo Dei lucentia... Quapropter nullo modo dubitamus quin catholici praesertim iuvenes... ex amborum scriptis, quasi in teterrimo bello adversus Ecclesiam ipsamque humanam societatem commoto hostes superare queant«.

[10] Acta Ordinis Fratrum Minorum XXIII (1904) 154—155: »Vos autem, Franciscani viri, theologiae Magistrum habetis, cuius volumina nocturna diuturnaque manu catholicae doctrinae explanandae, defendendae, versetis. Quemadmodum Patres Dominicani Doctorem S. Thomam, sibi vindicant, ita vos, Franciscales, Doctorem Seraphicum, S. Bonaventuram, vobis iure quidem optimo vindicatis. Is, postquam maxime arduas speculationis summitates conscendit, de mystica theologia tanta perfectione disseruit, ut in ea, communi hominum peritissimorum suffragio habeatur facile princeps. Frequens libensque nos Doctorem hunc legimus ex qua lectione animi voluptate percellimur et fere in aera levamur: Ipse enim manuducit ad Deum.«

[11] Lampen W., B. Ioannes Duns Scotus et Sancta Sedes, Ad Claras Aquas 1929, 36.

[12] O. B. ističe, kako nauku sv. Tome Lav XIII preporučuje i samim franjevcima. (A. N. 26). Zašto nam O. B. nije naznačio i povod i tumačenje i pravi smisao pisma u kojemu se ona preporuka nalazi? Jednoga dana dva redovnika (kojemu su redu pripadala, zasad je sporedno) dođoše Lavu XIII da mu se potuže, kako jedan franjevac propovijeda po Italiji nauku Rozminija i Giobertija. Papa upravlja pismo generalu franj. reda, u kojemu ističe, da treba postaviti principe i temelje nauke na sv. Tomu. Nastala je sumnja, da papa nije tim pismom dokinuo zakon, koji je izdao u buli ujedinjenja dne 4 listopada 1897 i gdje se nalaže franjevačka škola. Da se zauvijek ukloni svaka sumnja, Lav XIII preko kardinala Vanutellija upravlja franjevačkom generalu pismo 26 svibnja 1893 u kojemu kardinal »augusto Sanctitatis suae nomine: saopćuje, da Petrov Nasljednik nikako nije htio dokinuti paragraf franjevačkih konstitucija: »antiquae scholae franciscanae inhaerere studeant«. »Augustus Pontifex mihi etiam facultatem facere

školi, ipak, budući da je bio čovjek dalekih pogleda, koji je imao pred očima borbe »De auxiliis«, koji je znao da i njegov rođeni brat kardinal Pecci niječe neke tomističke teze; budući da je kao Petrov nasljednik bio vođen Duhom Svetim, niti je proglasio integralni tomizam službenom naukom katoličke Crkve, niti je zabacio franjevačku školu, koja je stekla tolikih zasluga u obrani svete vjere. Lav XIII nije ni pomišljao na to, da »mora osuditi« sve što se protivi nauci sv. Tome. Nego baš protivno tome, u samoj enciklici »Aeterni Patris« čitamo one značajne riječi: »Ako se kod skolastičnih pisaca nađe kakovo subtilno pitanje, kakova tvrdnja nepromišljena ili nešto što nije u skladu s naukom našastom kasnije, što bi ma kakogod bilo nevjerojatno, nije nakana naša to prestaviti za nasljedovanje našemu vijeku«.[13] A da i kod sv. Tome ima takovih pitanja, koje treba naprosto zabaciti, i koja nijesu »u skladu« s današnjom znanošću, to je jasno. Stoga lijepo veli dr. Barac, da ni »prvi autoriteti modernoga tomizma ne vide u skolastici sve samo pusto zlato, nego otvoreno priznaju, da u koječem treba preporoda«.[14]

Nažalost nijesu svi razumjeli značenje enciklika Lava XIII o obnovi skolastike. Papa je htio pozvati sve katoličke škole u borbu proti naturalističkim, liberalističkim i racionalističkim zabludama, a neki su shvatili, da je pozvao tomističnu, dominikansku školu, da se bori proti drugim katoličkim školama. Cenzure su se bacale i desno i lijevo. Mnogi ljudi, koji su zaista imali pred očima dobro Crkve, zastranili su, jer su mislili da je Crkva izjavila kako je skolastika isto što i jedan čovjek... I katolička crkva nalazi se u strašnim modernističnim borbama. Pio X znao je dobro, da ne bi bilo modernistične škole, da je skolastika bila na visini. Stoga on nalaže svima, da se drže n a č e l a, p r i n c i p a sv. Tome, koja su — veli Petrov nasljednik — z a j e d n i č k a s v i m c r k v e-

---

dignatus est declarandi Ordinis Moderatoribus epistolam a se datam 'Nostra erga Fratres' nihil revera continere quam novum argumentum, novumque singulare suae benevolentiae in Seraphicum Ordinem pignus, et quin utcumque circa regularem agendi rationem Scholarum Fratrum Minorum suspicionem ingerret, non alio spectare quam ut superiores circumspectos redderet contra possibiles noxios effectus nimiae libertatis alicuius religiosi in docendo omnino non castigati, neque: Sa: iussis circa praedicationem datis omnino obtemperantis. Praeterea eadem Sanctitas addere dignata est Se in adornanda praefata epistola noluisse omnimode nec Art. 245 Constitutionum Generalium Ordinis, nec quae in epistola, die 13 dec. 1888 antecessori V. P. data scripsit revocare.« Isp. Acta Ordinis Fratrum Minorum XVII (1899) 153; Revue Duns Scot VIII (1910) 265; Franz. Studien 1930, 243; Franjevački Vijesnik XLII (1935) 310; Stopama Otaca II (1935—36) 15—16.

[13] Gasparri, Fontes III, n. 578; A. N., 186.

[14] Barac F., O modernoj katoličkoj apologetici, Požega 1907, 97.

nim velikim piscima: »his Thomae principiis, si generatim atque universe de iis loquamur, non alia continentur, quam quae nobilissimi philosophorum ac principes Doctorum Ecclesiae meditando et argumentando invenerant de propriis cognitionis humanae rationibus, de Dei natura rerumque ceterarum, de ordine morali et ultimo vitae fine assequendo«.[15] Papa dakle izričito veli, da se ne radi o principima, koji bi bili samo Tomini ili bi sačinjavali dio specifično tomističnog sistema, nego o principima na kojima počiva sva teološka i filozofska znanost. I stoga, ako je nauka bilo kojeg auktora bila preporučena od Crkve, lako je razumjeti da je bila preporučena u mjeri, u koliko se podudarala s ovim načelima ili u koliko im se nije protivila.[16] Ovi principi »principia et pronuntiata

---

[15] Motu Proprio, Doctores Angelici, 29 lipnja 1914 (Gasparri, Fontes III, 831). Isp. Jeličić, cit. čl. (separatni otisak), str. 19; Grabić, cit. čl. u Bogosl. Smotri 1935, str. 214—16. Grabić u polemici s anonimnim piscem lijepo tumači povod, značenje i smisao papina dokumenta. Ali: surdo cecinit!

[16] Gasparri, Fontes, III, 830. O. B. naglašuje zajedno sa gosp. Maritainom, kako je Pio X dao značajnu izjavu: »Desilo se, jer smo na ovom mjestu rekli, da poglavito treba slijediti filozofiju Tome Akvinca, a da nijesmo rekli, da je treba jedino slijediti, da se više njih osvjedočilo da slijede Našu volju, ili bar da joj se ne protive, ako bez razlike, u svrhu da se toga drže, uzmu ono što je stanoviti drugi skolastički učitelj u filozofiji naučavao, ma bilo ovo u protimbi sa načelima sv. Tome. Ali se u tome oni jako prevariše.« I ovdje se O. B. (A. N. 27) zaustavlja. A u čemu su se prevarili? Jesu li se prevarili skotisti, suarezijanisti, što su mislili da mogu slijediti nauku auktora odobrenih od Crkve iako se ta nauka protivi nauci sv. Tome? O tom papa ne govori. Jesu li se prevarili što su mislili, da se može slijediti nauka, koja se protivi načelima, ukoliko su ta načela temelj specifično tomističnog sistema dominikanske škole? Ni o tom nije govor. Nakon riječi »At eos multum animus fefellit«, odmah papa nastavlja: »Planum est, cum praecipuum nostris scholasticae philosophiae quibus, tanquam fundamenta, ipsa nititur«. Dakle Petrov Nasljednik veli, da kada je dao kao vodu skolastične filozofije sv. Tomu, da razumije pod načelima u prvom redu ono na čemu se »ipsa«, dakle skolastična filozofija temelji. Tako tumači papine riječi veliki kardinal Ehrle, u djelu: Die Scholastik und ihre Aufgaben in unserer Zeit, zweite, vermehrte Auflage besorgt von Franz Pelster S. J., Freiburg 1933, 59: »Es bezeichnet hier ‚ipsa' nicht die Philosophie des hl. Thomas, sondern die scholastische Philosophie... Niemand wird aber behaupten wollen, dass scholastische Philosophie und thomistische Philosophie im engeren Sinne gleichbedeutende Begriffe sind.« Famozni toskanski župnik De Thöth, nakon što je izašao talijanski prijevod Ehrleove knjige, mogao je da je pročita, pak je mislio da se baš u onom »ipsa« nalazi dokaz, da je prema nauci Pija X identična tomistična filozofija sa skolastičnom. Ako su — veli

majora« ne smiju se staviti u red mnijenja o kojima se može raspravljati u jednom ili drugom smislu. Pio X znao je da je skolastika škola, a da škola nije jedan čovjek. Skolastika je nastala i izgradila se, jer je bila protivna onoj: Magister dixit! U času, kada je pripravljao encikliku »Pascendi« piše Petrov nasljednik u Pariz, da treba poštovati filozofiju prvakâ skolastike: »principum scholasticorum.«[17] Neka se modernisti povrate k skolastici, k prvacima

---

on — principi skolastične filozofije, koju Crkva nalaže, isti principi, koji sačinjavaju temelj filozofije sv. Tome, jasno je da se jedna filozofija ne razlikuje od druge, i dosljedno da je isto kada velimo ‚principi skolastične filozofije i principi tomistične filozofije'. »Se ragionamento non torna, preghiamo di venire corretti«. (De Thöth, cit. dj. 47—48). Bez sumnje pantomisti će pozdraviti logiku gosp. De Thötha, dok će drugi kat. učenjaci i ovdje upotrebiti onaj »distinguo«. U nauci sv. Tome moramo razlikovati dvije vrste načela: jedna su zajednička svim velikim skolastičnim piscima, i od tih načela nitko se ne smije udaljiti, jer su to načela na kojima se temelji kršćanska filozofija, načela koja vjera kao temelj naravnoga reda pretpostavlja. Druga su načela, koja su temelj filozofije sv. Tome, ukoliko se ona razlikuje od drugih sistema unutar skolastike, i jasno je da se skolastika ne temelji na takovim načelima, niti dosljedno o tom Pio X govori. Ovakovo tumačenje zahtjevaju razni crkveni dokumenti promatrani u svome kontekstu, zahtjeva i sam Motu proprio Doctoris Angelici, zahtjeva zdrav razum i »bon sens«. S pravom i dr. Zimmermann, Filozofija i Religija, Zagreb 1937, 145 veli: »Prije svega je jasno da je Toma na svoj način poznavao dotadašnju filozofiju, na svoj način izgrađivao svoju filozofiju i na svoj način kritizirao protivničke nazore. To će reći, u nekim se svojim odgovorima na pojedine probleme razilazi Toma od drugih skolastika, i zato se ne može opravdano reći da sama Tomina filozofija znači svu skolastiku. Niti, prema tome, postoji jedan samo sistem, koji bi isključivo predstavljao skolastičnu filozofiju u historijskom njezinu opsegu.« Kad se ovako stvar protumači nema nikakove kontradikcije u Motu proprio Pija X, kako bi to htio gosp. De Thöth. A njegovo tumačenje stavlja u kontradikciju i Pija X, kao što u nezgodno svijetlo stavlja crkveno učiteljstvo.

[17] Gasparri, Fontes, III, 690. — U »Pascendi« kazao je Papa: »volumus probeque mandamus ut philosophia scholastica studiorum sacrorum fundamentum ponatur«. A malo niže slijedi: »Magistros autem monemus ut rite hoc teneant, Aquinatem deserere, praesertim in re metaphysica, non sine magno detrimento esse«. Pretjerani tomisti tumačili su i tumače ove riječi kao da bi Tomina metafizika, sama u sebi i u svim pojedinim svojim djelovima, bila sveta za svakoga tko hoće da bude katolik. No ponajprije treba imati na umu, da je u Pascendi u kontekstu govor samo o školama i učiteljima. Zatim Pijo X nije mislio da mjesto skolastike postavi jednoga čovjeka. On govori o skolastici, o prvacima skolastike, a na prvom

skolastike! A sv. Toma nije »prvaci skolastike«! Pio X jasno je kazao, da je i Bonaventura prvak: »princeps scholasticorum alter«.[18]

Ovu misao Kristova Namjesnika lijepo je razložio, protumačio i obrazložio naš poznati učenjak dr. Josip Marić u svojoj značajnoj raspravi »Modernista, filozof i apologeta«.[19] On ističe, kako je Pio X naglasio: »Natrag k skolastici!«; želi da se u Hrvatskoj što prije ispune želje sv. Oca »u pogledu skolastične filozofije«. Sv. Otac traži »od bogoslova poznavanje skolastične filozofije«.[20]

---

i posebnom mjestu nalazi se Toma, koji je baštinu preda sveo u divnu cjelinu. Dok tumačimo Pascendi i Doctoris Angelici, treba da imamo pred očima i izjave Pija XI i Benedikta XV o slobodi kat. škola.

[18] Acta Ordinis Fratrum Minorum XXIII (1904) 154—155.

[19] Marić J., Modernista, filozof i apologeta, Katolički List, Tečaj 60, br. 36 (1909), 369—372; br. 37, 381—386; br. 38, 393—396; str. 409—412, 421—425, 435—439, 446—449, 460—462. Ovu značajnu raspravu nijesam nažalost mogao dobiti, dok sam pisao o razvoju neoskolastike u Hrvatskoj. Dr. Bauer u Prilogu Katoličkom Listu br. 45, str. 2 piše: »Bio sam se nakanio napisati studiju o modernizmu, čim se svrši kritičarev obećani ‚Odgovor'. Pretekao me je moj bivši izvrstan đak dr. Marić. Ja sam mu upravo zahvalan za lijepu njegovu radnju.« I zaista rasprava dra Marića puna je snažnih misli, zgodnih zapažanja; pokazuje čovjeka, koji znade razlikovati mrtvo slovo, ukočenu formulu, i duh, misao, koja je izražena u toj formuli. Dr. Marić ističe (str. 461): »Dr. Barac je oduševljen za skolastiku u njezinom neoskolastičnom ruhu«. Ipak i dr. Marić, kao i dr. Eterović, zapaža (str. 448): »Istina je; gdjegod susrećemo u studiji dra Barca riječ ‚skolastika' ili ‚skolastici' — gotovo vazda je on popraćuje s neprijaznim izražajem — što je i meni žao«. Kako smo već spomenuli, dr. Barac spominjao je s negodovanjem skolastiku, ali ne skolastiku, koju je preporučivao Lav XIII i Pio X, nego soklastiku koju su neki nerazboriti katolici poistovjetovali s integralnim tomizmom, a onda sa čistom istinom, tako da istina ne bi bila nimalo bogatija od integralnog tomizma.

[20] Marić, cit. mj., 438. — De Thöth, cit. dj. 40—50 tvrdi da je Pijo X naredio u školama »esclusivamente« nauku sv. Tome i da je Toma »l'unico maestro«. Zatim veli, da Crkva ne zabranjuje slijediti druge naučitelje nego ukoliko se ne slažu sa Tomom. A onda dokazuje da skoro nema ništa zajedničkoga između Suareza i Tome. Str. 71 tvrdi da Družba Isusova kao takova ne naučaje čisti tomizam. Zaključak je jasan... Naravski i De Thöth se poziva na one riječi iz Doctoris Angelici: »qua cum principiis Aquinatis cohaereret aut iis haudquaqua repugnaret«. Ove je riječi naveo i O. B. (A. N. 29) da dokaže, kako originalnost Duns Skotova ne može biti u tome: »što bi rušio bistrim duhom Anđeoskog Naučitelja utvrđene teze«. Jest, ni Tomina ni Bonaventurina ni Duns Skotova ni Albertova originalnost ne može biti u tome što bi rušio načela na kojima se skolastična filozofija temelji, »capita... in quibus omnis

Dakle govor je uvijek o »skolastičnoj filozofiji«, a ne o dominikanskom tomizmu! Franjevačka škola sačinjava integralni dio te skolastike, i stoga Pio X odobrava kapucinske konstitucije, u kojima se nalaže da se proučava i slijedi »optima et tutissima doctrina« ne samo sv. Tome nego i Bonaventure.[21] A za vrijeme proslave pedesetgodišnjice dogme N. Začeća Marijina, kada je započela obnova skotističke škole, Pio X raduje se, što Red sv. Franje iskazuje štovanje onim velikanima, koji su u srednjem vijeku osnovali i učvrstili franjevačku školu.[22]

Ukratko. Nije bila svrha ni Lava XIII ni Pija X da uspoređuju Tominu metafiziku sa Bonaventurinom ili sa Skotovom ili Suarezovom, nego da protustave metafiziku velikih skolastičnih pisaca, među kojima posebno mjesto zauzimlje sv. Toma, modernim zabludama. Pio X pozvao je i tomiste i skotiste i suarezijaniste i sve ljude, kojima je do filozofije zdrava razuma, da se bore proti modernistima. U isto to doba rouenski biskup Msgr. Fuzet, kad su se posebno u Francuskoj tužili modernisti, da Crkva nalažući tomizam smeta napretku, upravio je dne 14 prosinca 1907 svojim vjernicima pastirsko pismo. Tumači encikliku »Pascendi« i postavlja pitanje: da li je Crkva naložila da se bogoslovi zatvore u teološku sumu sv. Tome? Podnipošto — odgovara Msgr. Fuzet. Tko tako misli, taj vrijeđa Kristove Namjesnike. Rouenski biskup upozorava moderniste na princip, koji je formulirao »jedan veliki skolastik, prvak katoličke teologije, koji je sa svoje strane uvelike pridonio razvitku i napretku znanosti«, a taj princip formulirao je Duns Skot ovako: »In processu generationis humanae, semper crevit notitia veritatis«.[23]

2. Benedikt XV i Pio X naređuju da nitko od nikoga ne traži više nego traži zajednička Majka Crkva. — Giacomo della Chiesa, koji je kao Benedikt XV stupio na Petrovu stolicu u najtežim okolnostima, tužnim srcem gleda tjesnogrudne katolike, koji i ondje gdje ne treba, ustaju proti »modernizma«; sjeća se širokih vidika Lava XIII, kojemu je on sa kardinalom Rampollom bio jedan od

---

naturalium divinarumque rerum scientia consistit«. Ta su načela svima njima zajednička. Pio X, dok se je borio proti modernistima, u Doctoris Angelici, niti je govorio o pojedinim tezama sv. Tome, niti o njegovoj nauci, niti o načelima, koja mogu biti od bitne važnosti za tomizam, za skotizam, za suarezijanizam, ali ne za skolastiku kao takovu!

[21] Venantius a Lisle-en-Rigault, O. M. C., Monumenta ad constitutiones ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum pertinentia, Romae 1918, 481—2; Jean de Dieu, cit. čl. u Etudes Franciscaines 1924, 458.

[22] Acta Ord. Fr. Minor. XXIII (1904) 154—5.

[23] La Bonne Parole 1908, 2.

glavnijih suradnika; i u prvom svome pismu »Ad beatissimi Apostolorum Principis«, od 1 studenoga 1914, naređuje, da se nitko ne vlada tako kao da je Učitelj: »se in Ecclesia pro magistro gerat«. Krist nije dao učiteljstvo pojedinim vjernicima nego Crkvi, a drugi treba da slušaju! U pitanjima, veli Papa, koja Crkva nije definirala, i o kojima »in utramque partem disputari potest«, svatko može reći i braniti svoje mišljenje. U tim raspravama mora vladati ljubav, niti je ikome dopušteno nekoga optuživati kao sumnjiva u vjeri stoga što brani protivno mišljenje: »nec sibi putet fas esse, qui contrariam teneant, eos, hac ipsa tantum causa, vel suspectae fidei arguere vel bonae disciplinae«.[24] I tako Benedikt XV, dosljedan ovome svome programu, pohvalno se izrazuje o Duns Skotu;[25] izričito potvrđuje misao, koju je poslije Siksta V usvojio Lav XIII i Pio X, da je naime Bonaventura sa Tomom prvak skolastike: »qui cum alter renuntiatus sit cum Aquinate princeps scholasticorum«;[26] napokon odobrava pismo isusovačkoga generala Ledochowskoga o načinu, kako treba slijediti nauku sv. Tome: »De doctrina s. Thomae magis magisque in Societate fovenda«.[27] Budući da je ovo pismo od velike važnosti, na nj ćemo se malko pobliže osvrnuti.

Baš u vrijeme, kada je god. 1917 bio u Granadi kongres u spomen tristogodišnjice smrti velikoga učenjaka Suareza, isusovački general hoće da uputi sve članove Družbe, na koji način treba razumjeti odredbe Svete Stolice obzirom na tomizam. O. Ledochowski se energično bori protiv onih koji su sve tamo od god. 1879, a posebno od 1914 htjeli čitavom kršćanstvu nametnuti sve i pojedine teze sv. Tome, pa i one kojima su se protivili i najveći učenjaci katoličke Crkve. Treba razlikovati dvije vrste to-

---

[24] Gasparri, Fontes, III, 841—842.

[25] Isp. Bulletin de litt. ecclés. VII (1915—16) 131—132.

[26] Acta Ordinis Fratrum Minorum XLI (1922) 278; VII Centenario della nascita del S. D. S. Bonaventura, Bagnoregio 1921, 3—4.

[27] Pismo je objelodanjeno u raznim revijama i separatno. Isp. Zeitschrift für kath. Theologie XXII (1918) 205—253: »Epistola A. R. P. Vladimiri Ledóchowski praepositi generalis Societatis Iesu De doctrina S. Thomae magis magisque in Societate fovenda«; La Civiltà Cattolica, 6 oktobra 1917, 61—67. Mnogobrojni su članci napisani povodom ovog pisma. Rivière objelodanjuje cit. čl. u Revue du Clergé français XXIV, sv. XCIV (1918), 401—418; Cavallera, u Bulletin de litt. ecclés. IX (1918), 15—133; Lebreton, u Études, 5 okt. 1917, 74—88; B. Gaudeau, u La foi catholique X (1917) 98—160; Nogara G., u La scuola cattolica XLV (1917) 276—281. Ovi i mnogobrojni drugi kat. učenjaci pozdravili su pismo isusovačkoga generala s najvećim veseljem. — Citati koje donosim uzeti su iz Zeitsch. f. kath. Theologie XXII (1918) 205—253.

mizma: jedan je obligatan, koji zapravo nije ništa drugo nego »skolastika«, a drugi je fakultativan: sastoji se od raznih mišljenja, teza, nauke, principa, koje neki pripisuju sv. Tomi. U ovom fakultativnom tomizmu ima teza, koje mogu biti od bitne važnosti obzirom na »tomistični sistem«, ali koje nijesu od bitne važnosti obzirom na vjeru i na kršćansku filozofiju, i dosljedno koje nitko nije dužan prigrliti. Slijedeći Pija X, o. Ledochowski ovako opisuje obligatni tomizam: »To su teze — veli on — koje utvrđuju postanak naše spoznaje, nutarnju narav istine, stanje sigurnosti duha, koje je ne samo moguće, nego koje zaista opstoji i nepogrešivi je kriterij po kome razlikujemo i dobivamo sigurnost. Zatim teze, koje dokazuju ograničenost stvorenih bića, i da ih je proizvelo Biće, koje je neizmjerno, nužno, nepromjenjivo, vječno. Napokon dolaze teze, kojima se dokazuje, da su stvorena bića nejednaka među sobom, a posebno da ljudska narav daleko nadmašuje sva druga vidljiva bića, jer čovjek ima dušu, koja je razumna, duhovna, besmrtna, sposobna da izabere između dobra i zla. Odatle nastaje moralni red.[28] Ove dakle teze i druge, koje su s njima nužno spojene, sačinjavaju obligatni tomizam, na koji je mislio Pio X kada je rekao: »Doista glavne tačke filozofije sv. Tome ne smiju se staviti u red mnijenja o kojima se može raspravljati u jednom ili drugom smislu«.[29] Crkva nije mogla staviti kao temelj kršćanske filozofije sumnjive teze, teze nestalne, za koje i neki tumačitelji Tomine nauke vele, da nijesu njegove. To bi značilo, kako i sam sv. Toma kaže, dati prigodu nevjernicima da nam se rugaju, da mi radi ovih nestalnih razloga vjerujemo ono što je Bog objavio: »materia praeberetur irridendi infidelibus«. To bi bila pogubna novotarija.[30] Unifikacija

---

[28] Zeitsch. f. kath. Theol., XXII (1918) 230—231.

[29] Ibid., 231—232: »Haec igitur authentica criteria intrinseca et extrinseca, ab ipsis Summis Pontificibus indicata, ad dignoscendum quae S. Thomae sint principia fundamentalia ab omnibus tenenda, semper ante oculos habeantur, ne a recta via declinamus. Ex iis simul inferre licet sententias illas, quae inter eius principes commentatores et fidelissimos discipulos controvertuntur, fundamentales non esse.« Str. 234: »In quaestionibus denique, in quibus sententia Angelici ambigua sit vel quae ab ipso expositae non fuerint, libertate quidem gaudemus.« Ističe, kako »rite distinguere oportet inter quaestiones, quas dedita opera tractavit vel certis argumentis probavit, et eas quas solum obiter attigit vel probabilibus tantum argumentis fulcivit«. Isusovci imadu Tomu kao svoga učitelja, pak stoga i nadodaje general: »Filiis enim Societatis ne in secundariis quaestionibus quidem a clara et certa sententia S. Thomae nonnisi gravate admodum et rarissime discedere licet, prouti nostrae regulae iubent...«

[30] Ibid., 241: »Qui vero, quo securius omnem opinionum diversitatem depellerent, subtiles quasdam propositiones, a spectatissimis aliarum scho-

škola niti je potrebna, niti je korisna, niti je ostvariva. To je isprazna i tašta sjena, koju ako čovjek slijedi i njom se zanosi, nastaje pogibelj za vjeru, za znanost i bratsku ljubav: »ad absolutam scholarum et doctorum unitatem Ecclesia numquam contendit quia neque necessaria neque utilis est, et ne obtineri quidem potest...«[31]

To je eto način »quem ad modum« oportet a sancti Thomae doctrinis esse«. Isusovački general »da ne skrene ni desno ni lijevo u tako teškom i delikatnom predmetu« podnio je svoj rukopis Benediktu XV, koji je stvar pomno pročitao i posebnim breveom od 19 ožujka god. 1917 odobrio direktive, koje daje o. Ledochowski ozbirom na tomizam. To je pismo objelodanjeno kao predgovor poslanice isusovačkoga generala: »De doctrina S. Thomae magis magisque in Societate fovenda«. Tu među ostalim čitamo ove značajne riječi Benedikta XV: »Neque minus iucunde animadvertimus aequa te lance rationum momenta perpendisse quibus, quem ad modum oporteat a s. Thomae doctrina esse, hinc inde disceptando contenditur. Quo quidem in iudicio recte Nos te sensisse arbitramur...« Treba u školama proponirati nauku sv. Tome, ali svakome je slobodno: »in utramque partem disputare de quibus possit soleatque disputari«. Među tim pitanjima slobodnog raspravljanja nalaze se, kako ćemo za čas vidjeti, i glasovite 24 filozofske teze.

Ovako široka sloboda začudila je samo one, koji ne poznaju ni povjesti ni teologije. Mi ćemo kasnije vidjeti, kakovo je iznenađenje među pantomistima proizvelo pismo umnog isusovačkog generala, koje je objelodanjeno po raznim revijama. Da se tu ne radi

---

larum doctoribus aut reiectas aut in dubium revocatas aut certo non tanti habitas, praedicare vellent pronuntiata maiora et fundamentalia, a quibus nemini fas sit dissentire, ii reapse sapientiam S. Thomae non extollerent, sed deprimerent, et ad negligenda solidiora quoque argumenta ex certioribus et genuinis eius principiis deprompta incautos inducerent. Iidem contra ipsius S. Thomae mentem agerent, quippe qui gravia a levioribus, ab indubitatis dubia probe secerneret; alios doctores, qua erat modestia, magna semper reverentia prosecutus, eorum sententias non nisi ob rationes exploratas et perspicuas unquam damnandas esse censeret; nollet denique ut fidei veritates inniterentur argumentis non omnino certis, ac materia praeberetur irridendi infidelibus existimantibus nos propter huiusmodi rationes credere quae fidei sunt. Contrarius agendi modus quantopere noceat mentium quoque unitati...«

[31] Ibid. 242: »vanae autem et fallacis huius umbrae captatio caritatem, scientiam, fidem haud levibus periculis exponere videtur«.

samo o nekoj iznimci, koja bi bila za isusovce, razabire se iz samog pisma Benedikta XV. No to će nam jasno kazati slavno vladajući Papa Pio XI.

Papa-Učenjak, Pio XI, odmah pri svome nastupu potvrduje paragraf franjevačkih konstitucija, gdje se franjevcima nalaže franjevačka škola.[32] U enciklici »Unigenitus Dei Filius« od 19 ožujka 1924 kao uzor stavlja se i sv. Bonaventura.[33] I u samoj enciklici »Studiorum Ducem« Pio XI zahtijeva onu slobodu koja je zalog napretka; osuduje ocrnjivanja koja samo ruše vezu ljubavi; naređuje da nitko ne traži od nikoga više nego traži zajednička Majka Crkva, koja je uvijek naglašavala, pa i danas naglašuje: »neque enim in iis rebus, de quibus in scholis catholicis inter melioris notae auctores in contrarias partes disputari solet quisquam prohibendus est eam sequi sententiam quae sibi verisimilior videatur«.[34]

(Nastavit će se.)

---

[32] Regula et Constitutiones, 48.

[33] Acta Ord. Min. XLIII (1924) 136. Pismo je upravljeno na sve starješine redovničke: »Thoma Aquinate et Bonaventura ducibus...« Isp. Doctoris Seraphicis S. Bonaventurae, Opera theologica selecta, Ad Clarac Aquas 1934, I, XXI.

[34] AAS XV (1923) 323—24: »Inter amatores S. Thomae, quales omnes decet esse Ecclesiae filios qui in studiis optimis versantur, honestatem illam quidem cupimus iusta in libertate aemulationem unde studia progrediuntur, intercedere ad obtrectationem nullam, quae nec veritati suffragatur et unice ad dissolvenda valet vincula caritatis. Sanctum igitur unicuique eorum esto quod in Codice iuris canonici praecipitur, ut philosophiae rationalis ac theologiae studia et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia, eaque sancte teneant; atque ad hanc normam ita se omnes gerant ut eum ipsi suum vere possint appellare magistrum. At ne qui eo amplius alii ab aliis exigant, quam quod ab omnibus exigit omnium magistra et mater Ecclesia: neque enim in iis rebus...« Papa ovim riječima tumači kan. 1366 § 2. Toma je vođ u svim katoličkim školama, ali ne na taj način da se ne može braniti neka teza protivna Tominoj. Lijepo veli glasoviti Przyvara S. J., u Stimmen der Zeit 106 Bd., okt. 1923, str. 45: »Es wäre falsch, Thomas zu verleugnen. Es wäre aber ebenso falsch, Thomas sozusagen zu vergöttlichen. Vor beiden Gefahren warnt sorgsam die Thomas-encyclica. Gegen ein Chaos Theologen- und Philosophenschulen ist ihr Wort vom doctor universalis gerichtet. Gegen einen engen Fanatismus aber richtet sich ihr Wunsch nach einem Wetteifer (der einzelnen Schulen) in rechter Freiheit... Etscheidend aber sind die folgenden Sätze:' Niemand soll von anderen mehr verlangen, als was von allen verlangt...«